

Małgorzata Choma-Jusińska

Sprawozdanie pokontrolne z pracy Wydziału IV Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Lublinie w 1988 roku

Począwszy od 1947 r., po pokonaniu zbrojnego podziemia niepodległościowego i Polskiego Stronnictwa Ludowego, szczególne miejsce w polityce władz komunistycznych w Polsce zajmowała walka z religią, skierowana zarówno przeciwko Kościołom chrześcijańskim, jak i innym związkom wyznaniowym. W praktyce największą wagę przywiązywano do działań wymierzonych w Kościół katolicki. Decyzje co do kierunków polityki wyznaniowej zapadały w kierownictwie Polskiej Partii Robotniczej, później Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, a realizowała ją administracja państwowa (centralna i terenowa), urzędy, oficjalne media. Główna rola przypadła aparatowi bezpieczeństwa¹.

Na Lubelszczyźnie zwalczanie Kościoła było dla funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa szczególnie istotne ze względu na specyfikę regionu – istnienie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, jedynej niepaństwowej wyższej uczelni w PRL. Od początku powojennej działalności, wznowionej w 1944 r., jako uczelnia w znacznym stopniu niezależna od władz państwowych KUL przyciągał osoby, które nie mogły znaleźć swojego miejsca na innych uniwersytetach. Wśród pracowników i studentów znaleźli się ludzie krytycznie nastawieni wobec ówczesnej rzeczywistości politycznej, m.in. kilku przedstawicieli środowiska tzw. komandosów, usuniętych ze studiów w Warszawie za udział w wydarzeniach marcowych.

Uwagę funkcjonariuszy przykuwały szerokie kontakty zagraniczne, również z ośrodkami katolickimi na Zachodzie i środowiskami emigracyjnymi, jakie utrzymywał uniwersytet i poszczególni jego pracownicy². Z punktu widzenia aparatu bezpieczeństwa nawet plany naukowe i zakres badań prowadzonych przez pracowników KUL nie były neutralne. Doszukiwano się w nich odzwier-

¹ Na temat struktur aparatu bezpieczeństwa realizujących walkę z religią oraz ich pracy operacyjnej zob. A. Dziurok, *Wstęp [w:] Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, wstęp i red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 17–74; *O metodach walki z Kościołem prowadzonej przez peerelowskie służby bezpieczeństwa z Antonim Dudkiem, Janem Żarynem i prok. Andrzejem Witkowskim rozmawia Barbara Polak*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 1, s. 4–23.

² Zob. *Metody pracy operacyjnej...*, s. 499–508.

ciedlenia aktualnych zainteresowań Kościoła w Polsce i planowanych kierunków jego aktywności duszpasterskiej³.

W połowie lat siedemdziesiątych pojawił się nowy, bardzo istotny czynnik decydujący o szczególnym zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa nie tylko KUL, ale szerzej – środowiskami katolickimi, większość bowiem członków grup opozycyjnych w Lublinie przed Sierpniem '80 wywodziła się właśnie z tej uczelni. Miejszem integrującym je było także dominikańskie duszpasterstwo akademickie o. Ludwika Wiśniewskiego. Wydaje się, że w drugiej połowie lat siedemdziesiątych to funkcjonariusze Wydziału IV Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Lublinie realizowali większość istotnych działań wymierzonych w środowiska opozycyjne⁴.

W następnym dekadzie stała niezależna aktywność polityczna i społeczna osób wywodzących się ze środowisk katolickich oraz istnienie kurii biskupiej, KUL czy silnego ośrodka Ruchu Światło-Życie, instytucji będących naturalnym obiektem zainteresowania SB, sprawiły, że Wydział IV pozostał szczególnie istotnym elementem w strukturze lubelskiej SB do końca swego istnienia w sierpniu 1989 r.⁵

Działania operacyjne przeciwko KUL, zajmujące zawsze szczególne miejsce w pracy pionu lubelskiej SB prowadzącego walkę z Kościołem, obejmowały szerokie grono osób związanych nie tylko z samą uczelnią, ale też innymi działającymi przy niej instytucjami, np. Towarzystwem Przyjaciół KUL czy duszpasterstwem akademickim. Przykładowo tylko w 1962 r. w ramach rozpracowania KUL Służba Bezpieczeństwa miała zarejestrowanych sześćdziesięciu „figurantów” i dysponowała materiałami dotyczącymi około 250 kolejnych osób, którymi funkcjonariusze interesowali się „w zależności od potrzeb i sytuacji”⁶. Dziesięć lat później dwie sprawy obiektowe dotyczące KUL i duszpasterstwa, dwie sprawy operacyjnego sprawdzenia oraz kwestionariusze ewidencyjne obejmowały łącznie ponad czterdzieści osób, w tym 23 pracowników naukowych. Dodatkowo 72 księży pracowników naukowych miało założone teczki ewidencji operacyjnej⁷.

Na przestrzeni ponad czterdziestu lat działania SB wobec KUL realizowane były z różnym natężeniem. Zachowane tylko w niewielkim procencie materiały archiwalne wytworzone przez aparat bezpieczeństwa pokazują, że w ciągu pierwszych paru lat ograniczono się często do zbierania podstawowych informa-

³ AIPN Lu, 0135/17, Informacja dotycząca KUL, 1972 r., k. 132.

⁴ Jednym z przykładów powiązania walki SB z niepożądanymi przejawami publicznego zaangażowania duchownych i działań wobec opozycji była sprawa operacyjnego rozpracowania krypt. „Termity”, prowadzona przez Wydział IV KW MO w Lublinie. Szerzej zob. w niniejszym numerze „Pamięci i Sprawiedliwości”: M. Choma-Jusińska, *Rola duszpasterstwa akademickiego o. Ludwika Wiśniewskiego w działalności opozycji przedsolidarnościowej w Lublinie*, przyp. 86.

⁵ Departament IV MSW i jego odpowiedniki w województwach zostały zlikwidowane na mocy zarządzenia ministra spraw wewnętrznych nr 075/89 z 24 VIII 1989 r. Po połączeniu Departamentu IV z Biurem Studiów MSW powstał Departament Studiów i Analiz oraz odpowiednie wydziały w województwach. Szerzej o zmianach organizacyjnych pionu IV MSW zob. P. Piotrowski, *Struktura Służby Bezpieczeństwa MSW (1975–1990)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1 (3), s. 99–100.

⁶ AIPN Lu, 08/267, t. 8, Sprawozdanie st. oficera operacyjnego Wydziału III KW MO w Lublinie ppor. Czesława Wiejaka z pracy Grupy Va, 2 I 1962 r., k. 113. Działania wobec Kościoła prowadzone były wówczas przez Grupę Va Wydziału III KW MO w Lublinie.

⁷ *Ibidem*, 0135/17, Informacja dotycząca KUL, 1972 r., k. 130–131.

cji na temat funkcjonowania uczelni – odnotowywania przebiegu oficjalnych uroczystości, wypowiedzi osób biorących w nich udział, zwłaszcza tych o wymowie krytycznej wobec władz komunistycznych, gromadzenia informacji na temat nastrojów i opinii wśród osób związanych z uniwersytetem. Jedno z pierwszych zapewne doniesień agenturalnych dotyczących KUL pochodzi z października 1946 r., jednakże dokumenty z następnych kilku lat sugerują okresowy brak osobowych źródeł informacji SB wśród pracowników i studentów KUL i ich relatywnie niską jakość⁸.

Zgodnie z ogólną tendencją w polityce władz komunistycznych już od przełomu 1948 i 1949 r. zdecydowanie zaostrzył się kurs wobec KUL. Najbardziej wyraźnym tego przejawem było aresztowanie 1 kwietnia 1952 r. ówczesnego rektora ks. prof. Antoniego Słomkowskiego. Został skazany na trzy lata pozbawienia wolności za posiadanie obcej waluty. Faktycznym powodem aresztowania był m.in. jego sprzeciw wobec założenia w KUL Związku Młodzieży Polskiej i organizacji PZPR. W listopadzie 1954 r. ks. Słomkowski odzyskał wolność, ale w 1959 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego wydało zakaz prowadzenia przez niego zajęć uniwersyteckich⁹.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych praca aparatu bezpieczeństwa była istotnym elementem w administracyjnych, skarbowych, policyjnych i propagandowych działaniach władz komunistycznych wobec KUL¹⁰. Wielokrotnie też pisane przez funkcjonariuszy plany działań operacyjnych zawierały konkretne sugestie dla władz partyjnych i administracyjnych co do pożądanych działań wobec uczelni i jej pracowników. Proponowano m.in. kontrole w bibliotece uniwersyteckiej, dysponującej dewizami na zakup książek, ograniczanie nominacji profesorskich i doktorskich dla kadry uczelni oraz zezwoleń na pracę poza KUL, niewyrażanie zgody na rozbudowę obiektów KUL, wspieranie drogą administracyjną badań i publikacji naukowych o tematyce „kontrowersyjnej wobec założeń oficjalnych Episkopatu”¹¹.

O systematyczności w rozpracowaniu tego środowiska, a pośrednio powadze, z jaką traktowano te zagadnienia w MSW, świadczy *dossier* zawierające informacje na temat ponad dziewięćdziesięciu pracowników KUL, gromadzone do 1955 r.¹² Prawdopodobnie już z lat następnych pochodzą specjalne „ankiety personalne pracownika naukowego KUL”, w których obok podstawowych danych

⁸ *Ibidem*, 08/267, t. 1, Informacja kierownika Sekcji III WUBP w Lublinie (odpis), [1945 r.], k. 1; *ibidem*, Raport specjalny kierownika Sekcji II Wydziału „P” [V] do naczelnika Wydziału V WUBP w Lublinie, 16 V 1946 r., k. 2; *ibidem*, Doniesienie źródła „S”, 30 X 1946 r., k. 3–6; *ibidem*, Charakterystyka obiektu „Olimp”, k. 40, 42 i nast.

⁹ Szerzej na temat szykan wobec KUL w tym okresie zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*, Warszawa 2003, s. 120–121; A. Dzięga, *Represje karne w PRL wobec osób duchownych i konsekrowanych – pracowników KUL* [w:] *Represje wobec osób duchownych i konsekrowanych w PRL w latach 1944–1989*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2004.

¹⁰ Przykładowy zakres pracy Wydziału IV KW MO w Lublinie w latach sześćdziesiątych pokazuje dokument ze stycznia 1963 r. w: *Metody pracy operacyjnej...*, s. 304–320.

¹¹ AIPN Lu, 08/267, t. 8, Sprawozdanie st. oficera operacyjnego Wydziału III KW MO w Lublinie ppor. Czesława Wiejaka z pracy Grupy Va, 2 I 1962 r., k. 116; *ibidem*, 0135/17, Informacja dotycząca KUL, 1972 r., k. 123–124.

¹² AIPN, 01283/720, „Dossier na aktyw KUL. Dossierey alfabetycznie od A do Ł”; *ibidem*, 01283/721, „Dossier na aktyw KUL. Dossierey od M do Z”.

i wypunktowanej aktualnej działalności danej osoby znajdowały się rubryki dotyczące oceny jej pracy naukowej, „działalności i postawy politycznej”, „czynności operacyjno-karnych” podejmowanych wobec pracownika KUL przez SB, MO, prokuratury i sądy. Odnotowywano kontakty pracownika uniwersytetu – z rozróżnieniem na rodzinne, służbowe, naukowe, „organizacyjno-polityczne” i zagraniczne. Interesowano się jego ewentualną publiczną aktywnością, uwzględnianą w rubryce „kontakty i przynależność do instytucji i towarzystw prowadzących działalność naukową i publicystyczną”¹³.

W zachowanych materiałach Wydziału IV z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych znajdują odzwierciedlenie działania dezintegracyjne prowadzone wobec Kościoła przez powołaną w 1973 r. w Departamencie IV MSW Samodzielną Grupę „D”, w 1977 r. przekształconą w Wydział VI¹⁴.

W latach 1977–1979 działania dezintegracyjne planowane w Wydziale IV KW MO w Lublinie miały przede wszystkim na celu kompromitowanie duchownych okazujących krytyczny stosunek wobec władz PRL oraz prowokowanie konfliktów, np. między Kościołem katolickim w diecezji lubelskiej a innymi wyznaniem. Nakreślano konkretne przedsięwzięcia m.in. wobec ówczesnego biskupa pomocniczego lubelskiego Zygmunta Kamińskiego, alumnów pochodzenia ukraińskiego studiujących w Wyższym Seminarium Duchownym czy niepożądanych przez SB kandydatów w wyborach do władz KUL¹⁵. Niestety, brak dokumentów nie pozwala na ocenę ich realizacji.

Z protokołu kontroli pracy Wydziału IV w 1983 r. dokonanej przez Główny Inspektorat Ministra Spraw Wewnętrznych wynika, że działania specjalne prowadzone wówczas przez Sekcję VI Wydziału IV (kierowaną przez por. Marka Benczyńskiego) uznano za zadowalające. Doprowadzić one miały m.in. do „skłócenia wewnątrz kurii biskupiej”, „opanowania tzw. ruchu oazowego i ukierunkowania go zgodnie z interesami Służby Bezpieczeństwa”, „zaabsorbowania Kościoła katolickiego i innych mniejszości wyznaniowych ich wewnętrznymi sprawami (kontrola budów obiektów sakralnych przez władze administracyjne)”¹⁶.

Przywoływane tu dokumenty pokazują, że funkcjonariusze Wydziału IV realizowali przedsięwzięcia dezintegracyjne nie tylko bezpośrednio wobec Kościoła, ale również wobec osób związanych z opozycją, a wywodzących się ze środowisk katolickich¹⁷.

¹³ AIPN Lu, 020/647, Ankieta personalna pracownika naukowego KUL, 8 VIII 1968 r., k. 5–13.

¹⁴ Szerzej na temat komórki „D” i działań dezintegracyjnych wobec Kościoła zob. M. Lasota, *O raporcie Sejmowej Komisji poświęconym Samodzielnej Grupie „D” w MSW*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 1, s. 27–36; *Informacja o działalności komórki „D” pionu IV byłej Służby Bezpieczeństwa*, *ibidem*, s. 37–56; J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 348–352, 544–549; A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2003, s. 326–331.

¹⁵ AIPN Lu, 0199/7, t. 1, Kierunkowo-problemowy plan pracy na rok 1977 Wydziału IV SB KW MO w Lublinie, 15 XII 1976 r., s. 14, 15, 17; *ibidem*, t. 2, Kierunkowo-problemowy plan pracy Wydziału IV KW MO w Lublinie na rok 1978, 6 I 1978 r., s. 11–13; *ibidem*, t. 3, Kierunkowo-problemowy plan pracy Wydziału IV KW MO w Lublinie na rok 1979, 4 I 1979 r., s. 16–18.

¹⁶ *Ibidem*, 0188/2, Protokół z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie, 31 V 1984 r., k. 42–43.

¹⁷ Działania dezintegracyjne SB były prawdopodobnie jedną z przyczyn konfliktów w lubelskiej grupie ROPCiO w 1978 r. W latach osiemdziesiątych podobne przedsięwzięcia były podejmowane

Publikowany protokół zawiera wyniki kontroli pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie w 1988 r., przeprowadzonej na zlecenie Głównego Inspektoratu Ministra Spraw Wewnętrznych. Przedstawia on stan osobowy wydziału, zakres i kierunki zainteresowania jego funkcjonariuszy, metody pracy. Ukazuje interesujące dane liczbowe dotyczące agentury, którą dysponowali pracownicy Wydziału IV w Lublinie. Wskazuje na kompleksowość jego działań, prowadzonych we współpracy z innymi pionami SB, MO oraz m.in. Komitetem Wojewódzkim PZPR i Wydziałem ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego. Znajdujemy w nim także informacje o problemach socjalnych i zaopatrzeniowych, jakie zgłaszali funkcjonariusze.

Dokument został sporządzony już po obradach „okrągłego stołu”, może zatem być interesującym przyczynkiem do badań nad aparatem bezpieczeństwa w okresie przełomu politycznego w latach 1988–1989.

wobec członków podziemnej „Solidarności” (*ibidem*; AIPN Lu, 0199/7, t. 3, Kierunkowo-problemy plan pracy Wydziału IV KW MO w Lublinie na rok 1979, 4 I 1979 r., s. 18).

1989 kwiecień 21, Lublin – Protokół z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Lublinie

Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
w Lublinie
11 L.dz.^a W-00598/89^b

Lublin, dnia 21 IV 1989
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr 2^b

Protokół

z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie

Na podstawie zarządzenia nr 094/83 ministra spraw wewnętrznych z dnia 16 XII 1983 r. oraz w oparciu o plan kontroli G[lównego] I[nspektoratu] M[inistra] S[praw] W[ewnętrznych] na rok 1989 zespół w składzie:

– ppłk Paweł Kuprjanowicz – specjalista GIMSW,
– kpt. Jan Soja – zastępca naczelnika Wydz[iału] IV WUSW w Krakowie (sprawy ewidencji operacyjnej i kandydaci na TW¹)

w dniach od 10 do 21 kwietnia 1989 r. przeprowadził kontrolę kompleksową pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie.

Kontroli poddano całokształt pracy Wydziału za rok 1988, w tym: strukturę organizacyjną i stan kadrowy, zgodność działań z zakresem pracy i poleceniami kierownictwa resortu, stan zagrożenia województwa pozareligijną działalnością kleru, stan rozpoznania sytuacji w ochranianych obiektach, stan pracy z TW, planowanie, nadzór oraz współdziałanie z innymi komórkami resortu i instytucjami pozaresortowymi.

Metodą reprezentacyjną skontrolowano m.in.:

- 2 sprawy operacyjnego rozpracowania – 100% stanu na dzień 15 IV [19]89 r.,
- 2 sprawy operacyjnego sprawdzenia – 66%,
- 2 kwestionariusze ewidencyjne – 50%,
- 6 spraw obiektowych – 37,5%,
- 52 teczki personalne i pracy TW – 30%,
- 7 teczek personalnych kandydatów na TW – 100%,
- dokumentację 4 LK² – 100%.

W objętym kontrolą okresie Wydział pracował w oparciu o zatwierdzone przez zastępcę szefa WUSW ds. SB zakresy:

- z dnia 2 I 1984 r.,
- z dnia 18 II 1989 r., uwzględniającego utworzenie R[ejonowego] U[rzędu] S[praw] W[ewnętrznych] w Lublinie.

Naczelnikiem Wydziału jest ppłk mgr Edward Hawryło³ – wiek 48 lat, w resorcie i pionie IV – 26 lat, na stanowisku naczelnika – 11 lat. Bezpośrednio nad-

^a Pieczęć podłużna WUSW w Lublinie.

^b Numer wpisany odręcznie.

¹ TW – tajny współpracownik (w dokumencie zastosowano skrót t.w.).

² LK – lokal kontaktowy.

³ Edward Hawryło – ur. 26 XI 1941 r. w Starej Wsi (gm. Bychawa), kpr./ppłk, pochodzenie chłopkie, niepraktykujący, wykształcenie średnie, od 1972 r. wyższe. Członek ZMS, PZPR (w 1986 r.

zoruje pracę sekcji I i II oraz sekretariatu, koordynuje pracę Wydziału, jest odpowiedzialny za współdziałanie, jest dysponentem III stopnia funduszu „O”⁴, pracuje z 3 TW.

Funkcję zastępcy naczelnika od 1983 r. pełni mjr mgr Waław Domański⁵ – wiek 45 lat, posiadający 21 lat pracy w resorcie, w pionie IV od 1975 r.

Zastępcą naczelnika nadzoruje bezpośrednio pracę sekcji III i V, pracuje z 5 TW.

1. Sytuacja kadrowa

Na dzień 1 I 1988 r. stan etatowy Wydziału wynosił 38, a faktyczny 35⁶. W 1988 r. przyjęto 1 pracownika, a 1 w związku z niewyrażeniem zgody na przejście do RUSW w Lublinie odszedł na własną prośbę do cywila. Ponadto rozkazem personalnym nr 0446/88 szefa WUSW z dn. 18 X 1988 r. z dniem 1 X 1988 r. przekazano 9 etatów i 8 funkcjonariuszy do nowo utworzonego RUSW w Lublinie.

Aktualnie Wydział organizacyjnie podzielony jest na 4 sekcje:

I – analityczno-informacyjna (3 etaty, stan faktyczny 2),

II – kuria i jej agendy, W[yższe] S[eminarium] D[uchowne], kler świecki, Z[rzeszenie] K[atolików] „Caritas” (6 etatów, stan faktyczny 6),

III – kler zakonny, duszpasterstwa stanowo-zawodowe, wyznania nierzymskokatolickie (5 etatów, stan faktyczny 4, brak etatu kierownika, pracą kieruje z[astępca] naczelnika),

V – KUL, stowarzyszenie katolików świeckich (11 etatów, stan na 15 IV 1989 r. wynosił 11 pracowników, z dniem 16 bm. w związku z utworzeniem własnej firmy odszedł z Wydziału kierownik – kpt. T[adeusz] Wyskok⁷).

delegat na X Zjazd PZPR), Stowarzyszenia Ateistów i Wolnomyślicieli (1962–1963). Od 1 XI 1963 r. oficer operacyjny Wydziału IV KW MO w Lublinie, od 16 III 1972 r. kierownik grupy I Wydziału IV, od 1 X 1973 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB, od 1 VI 1975 r. zastępcą naczelnika Wydziału IV. 31 VIII 1975 – 20 VI 1976 r. słuchacz Wyższej Szkoły Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego im. Feliksa Dzierżyńskiego przy Radzie Ministrów ZSRR. Od 1 XI 1978 r. naczelnik Wydziału IV KW MO w Lublinie, od 1 XI 1989 r. w dyspozycji szefa WUSW w Lublinie, od 1 II 1990 r. starszy specjalista WUSW w Lublinie. 31 VII 1990 r. zwolniony ze służby. Mieszka w Lublinie (AIPN Lu, 028/2428, Akta osobowe Edwarda Hawryły).

⁴ Fundusz „O” – fundusz operacyjny.

⁵ Waław Domański – ur. 21 X 1944 r. w Kotlinach (pow. puławski), kpr./mjr, pochodzenie chłopskie, niepraktykujący, wykształcenie średnie, od 1980 r. wyższe. Członek ZMS, PZPR. Od 11 VI 1968 r. wywiadowca Sekcji I Obserwacyjnej Wydziału „B” KW MO w Lublinie, od 1 II 1974 r. inspektor Sekcji IV Wydziału „B”, od 16 II 1975 r. inspektor Wydziału IV, od 16 IX 1979 r. kierownik Sekcji IV Wydziału IV, od 1 XI 1982 r. zastępcą naczelnika Wydziału IV. Od 1 XI 1989 r. zastępcą naczelnika Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Lublinie. 31 VII 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN Lu, 028/2422, Akta osobowe Waława Domańskiego).

⁶ Dla porównania – na 31 XII 1983 r., przed wydzieleniem w MSW odrębnego pionu VI odpowiedzialnego za operacyjną ochronę kompleksu gospodarki żywnościowej, Wydział IV WUSW w Lublinie dysponował 53 etatami, a faktycznie zatrudniał pięćdziesięciu pracowników (AIPN Lu, 0188/2, Protokół z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie, 31 V 1984 r., k. 27). Informacje o stanie etatowym Wydziału IV KW MO w Lublinie w latach 1975–1981 zob. P. Piotrowski, *Struktura Służby Bezpieczeństwa MSW...*, s. 77.

⁷ Tadeusz Wyskok – ur. 5 XII 1951 r. Okres służby: 16 IV 1976 – 15 IV 1989 r.

Stan etatowy i faktyczny oraz staż pracy w resorcie na dzień 31 XII 1988 r. i 31 III 1989 r. (bez zmian) prezentuje poniższe zestawienie:

Stanowisko	Stan etat[owy]	Stan faktyczny]	Staż pracy w resorcie w latach:				
			do 3	3-10	10-20	20-30	powyżej 30
Naczelnik	1	1	-	-	-	1	-
Z[astęp]ca n[aczeln]ika	1	1	-	-	-	1	-
Kier[ownik] sekcji	3	3 ^a	-	-	3	-	-
St[arszy] insp[ektor]	16	8	-	1	5	2	-
Inspektorzy	6	12	1	10	1	-	-
Sekr[etarka]-maszynistka]	1	1	-	-	1	-	-
Maszynistka	1	-	-	-	-	-	-
Razem:	29	26	1	11	10	4	-

* Z dniem 16 bm. odszedł z Wydziału kierownik Sekcji V – kpt. T[adeusz] Wyskok.

Wykształcenie wyższe posiadało 24 funkcjonariuszy, a 2 średnie, przeszkolenie resortowe 21, w tym 4 A[kademia] S[praw] W[ewnętrznych], W[yższa] S[zkoła] O[ficerska], 14 studium podyplomowe, 3 szkoła oficerska. Bez przeszkolenia pozostaje 5 funkcjonariuszy.

W ramach wyróżnień w 1988 r. funkcjonariusze otrzymali: 1 odznaczenie państwowe i 4 resortowe oraz 2 urlopy, 2 nagrody ministra, 5 szefa WUSW, 123 okazjonalnych i 5 pochwał. W I kwartale br. naczelnik otrzymał nagrodę ministra, a pracownicy 5 nagród okazjonalnych.

Na ogólnie wysoki poziom pracy operacyjnej Wydziału rzutuje niezdiscyplinowanie i lekceważący stosunek do wykonywania zakresowych zadań ze strony 3^c starszych inspektorów, tj.: kpt. A[ntoni] Sieradzki⁸, kpt. J[an] Ćwikła⁹ i kpt. M[arek] Wielgosz¹⁰ [d]. Ze wszystkimi były prowadzone rozmowy dyscyplinujące

^c Nad cyfrą 3 odręcznie dopisano ołówkiem 4.

^d Odręcznie dopisano Budka. Chodzi prawdopodobnie o kpt. Lecha Budkę; zob. przypis 34.

⁸ Antoni Sieradzki – ur. 20 X 1942 r. w Nadbuzance (pow. włodawski), kpr./kpt., pochodzenie robotnicze, bezwyznaniowiec, wykształcenie średnie, w trakcie służby osiągnął wyższe. Członek ZMS, PZPR. Od 1 V 1970 r. oficer techniki operacyjnej Sekcji I „B” Wydziału „T” KW MO w Lublinie, od 1 VIII 1976 r. inspektor Wydziału IV. Od 1 XI 1989 r. starszy inspektor Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Lublinie. 15 III 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN Lu, 028/2381, Akta osobowe Antoniego Sieradzkiego).

⁹ Jan Ćwikła – ur. 12 VII 1936 r. w Pawłowie (pow. chełmski), kpr./kpt., pochodzenie chłopskie, bezwyznaniowiec, wykształcenie zawodowe, od 1975 r. wyższe. Członek PZPR. Od 1 I 1959 r. milicjant w plutonie KP MO w Chełmie; od 1 IV 1961 r. referent operacyjno-dochodzeniowy KP MO w Janowie Lubelskim, od 15 IX 1961 r. technik dochodzeniowy, od 1 XII 1967 r. oficer SB, od 1 III 1969 r. inspektor operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa. Od 1 VI 1975 r. kierownik Sekcji I Wydziału IV KW MO w Tarnobrzegu; od 16 XII 1975 r. starszy inspektor operacyjny Wydziału IV KW MO w Lublinie. 30 XI 1989 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 028/2373, Akta osobowe Jana Ćwikły).

¹⁰ Marek Wielgosz – ur. 19 VI 1948 r. w Łukowie, kpr./kpt., pochodzenie robotnicze, bezwyznaniowiec, wykształcenie średnie, w trakcie służby osiągnął wyższe. Członek ZMS, PZPR. Od 16 XI 1971 r. oficer techniki operacyjnej Grupy „T” Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Zamościu. Od 16 IV 1972 r. oficer techniki operacyjnej Wydziału „W” KW MO w Lublinie, od 1 I 1975 r. kontroler Wydziału „W”, od 1 IV 1978 r. młodszy inspektor Wydziału IV, od 1 III 1983 r. starszy

ce, a kpt. Sieradzki otrzymał negatywną opinię na przeglądzie kadrowym, a ponadto był karany w formie obniżenia dodatku specjalnego. Wyżej wymienieni otrzymali dzielonego w trakcie trwania kontroli kompleksowej dodatku operacyjnego.

W 1988 r. 30 pracowników, w tym 7 przekazanych do RUSW, wykorzystało łącznie 597 dni zwolnienia lekarskiego oraz 7 dni opieki nad dzieckiem. W I kwartale br. 11 osób wykorzystało 85 dni zwolnienia lekarskiego. Największą absencję osiągnęli:

– ppłk E[dward] Hawryło, naczelnik – 93 dni pobytu w szpitalu, sanatorium i leczenia poszpitalnego,

– kpt. K[onstanty] Jodłowski¹¹, kierownik sekcji – 46 dni,

– ppor. Z[bigniew] Gozdek¹², mł. inspektor – 42 dni.

W okresie objętym kontrolą nie odnotowano przypadków popełnienia wykroczeń w stanie nietrzeźwym.

2. Podstawy ukierunkowania pracy Wydziału

Zakres tematyczny zainteresowań określa zatwierdzony przez zastępcę szefa WUSW ds. SB zakres działania Wydziału z dnia 18 II 1989 r., a wcześniej z dnia 2 I 1984 r.

Dokumentacja planistyczna jest sporządzana w oparciu o: analizę zagrożenia województwa pozareligijną działalnością kleru i środowisk z nim związanych; wytyczne kierownictwa resortu, Departamentu IV MSW i WUSW; bieżące zmiany w polityce wyznaniowej państwa.

W okresie objętym kontrolą Wydział opracował:

– roczne, zatwierdzone przez z[astępcę] szefa WUSW ds. SB plany pracy Wydziału z dnia 30 XII 1987 r. i 14 XII 1988 r. Zawierają one: analizę sytuacji ope-

inspektor tamże. 31 VII 1990 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 028/2472, Akta osobowe Marka Wielgosza).

¹¹ Konstanty Jodłowski (Truś) – ur. 22 VII 1934 r. w Rachaniach (pow. Tomaszów Lubelski), kpt., pochodzenie chłopskie, bezwyznaniowiec, wykształcenie średnie, od 1964 r. wyższe. Członek ZMP, ZMS, PZPR. Przyjęty do służby 1 VIII 1953 r. i skierowany do Szkoły Oficerskiej MBP w Czerwieńsku. Od 27 VIII 1954 r. referent Sekcji II Inspektoratu Wiejskiego WUBP w Lublinie, od 1 IV 1955 r. referent Sekcji VI Wydziału IV WUdsBP w Lublinie. Od 15 XI 1955 r. referent w PUdsBP w Puławach, od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny tamże; 31 XII 1956 r. zwolniony w związku z reorganizacją. Od 1 II 1961 r. oficer techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji „W” KW MO w Lublinie, od 1 X 1969 r. kierownik zmiany Wydziału „W”, od 1 X 1970 r. starszy inspektor Wydziału IV, od 16 VI 1975 r. kierownik Sekcji III Wydziału IV. 20 XI 1984 – 7 IX 1987 r. inspektor Grupy 5 Wydziału VII Departamentu V MSW, zatrudniony jako asystent dyrektora budowy w Teplicach w Czechosłowacji (modernizacja Huty Szkła) – realizował zadania operacyjne SB. 1 XI 1987 r. kierownik Sekcji Wydziału IV WUSW w Lublinie. 30 IX 1988 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 028/2320, Akta osobowe Konstantego Jodłowskiego).

¹² Zbigniew Gozdek – ur. 22 IX 1956 w Lublinie, st. kpr./ppor., pochodzenie robotnicze, niepraktykujący, wykształcenie średnie, w trakcie służby osiągnął wyższe. Członek ZSMP, PZPR. Od 16 XI 1979 r. wywiadowca Wydziału „B” KW MO w Lublinie. Od 16 V 1984 r. wywiadowca Wydziału „B” WUSW w Olsztynie, od 16 VII 1986 r. inspektor Wydziału VI. Od 16 II 1988 r. młodszy inspektor Wydziału IV WUSW w Lublinie; od 1 X 1988 r. inspektor Sekcji IV SB RUSW w Lublinie, od 1 II 1990 r. referent operacyjny Kompanii Wywiadowej. 31 III 1990 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 0211/4481, Akta osobowe Zbigniewa Gozdka).

racyjnej za rok ubiegły i przewidywane zagrożenia na rok bieżący; kierunki działań operacyjnych Wydziału i poszczególnych sekcji; przedsięwzięcia na rzecz poprawy jakości i ilości osobowych źródeł informacji; zadania zabezpieczające realizację założeń i kierunków planu; działania na rzecz poprawy stanu dyscypliny;

– roczne, szczegółowe plany pracy sekcji, zawierające: analizę sytuacji operacyjnej w ochraniających obiektach i środowiskach; kierunki pracy; przedsięwzięcia operacyjne z określeniem sił, środków, czasu, wykonawcy i koordynatora; zadania na rzecz pozyskań osobowych źródeł informacji z imiennym wykazem kandydatów na TW;

- miesięczne plany pracy na poszczególnych stanowiskach;
- aktualne plany przedsięwzięć operacyjnych w sprawach ewidencji operacyjnej i kierunkowe plany pracy z TW;
- plany zabezpieczeń uroczystości kościelnych i pielgrzymek;
- plany na wypadek PZ¹³.

Poza zawyżonym w stosunku do ilości opracowań kandydatów planowaniem pozyskań osobowych źródeł informacji i LK plany przedsięwzięć są realne, a stopień ich realizacji wysoki. Niezrealizowanie jednostkowych zadań znajduje uzasadnienie w zmieniającej się sytuacji operacyjnej, uzależnionej w dużej mierze od sytuacji społeczno-polit[ycznej] w kraju. Plan pozyskań TW w 1988 r. zrealizowano w 62%, a na planowane 2 pozyskania LK nie zrealizowano żadnego.

3. Stan realizacji wniosków z ostatnich kontroli

Protokół z przeprowadzonej w dniach 14–30 V 198[4]^e r. kontroli kompleksowej GIMSW oraz protokoły z kontroli przeprowadzonych przez miejscowy Wydział Inspekcji nie zawierają wniosków do realizacji.

4. Stan zagrożenia województwa

Do zakresowych obowiązków Wydziału IV należy m.in. operacyjna ochrona:

- KUL – aktualnie 451 pracowników i ok. 4500 studentów,
- WSD – 469 alumnów,
- Kuria diecezjalna,
- 154 parafie diecezji lubelskiej, 13 siedleckiej i 2 sandomiersko-radomskiej, w których łącznie zatrudnionych jest 636 księży diecezjalnych i 196 zakonnych.

Główna uwaga operacyjna Wydziału kierowana jest na działalność Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Uczelnia ta jest liczącym się w kraju ośrodkiem opiniotwórczym, kształcącym zarówno księży, jak i osoby świeckie, które podejmując pracę w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego, mają znaczny wpływ na kształtowanie sytuacji społeczno-politycznej w kraju. Kadra naukowa KUL-u utrzymuje rozległe kontakty z zagranicą, np. w roku akademickim 1987/88 KUL odwiedziło 1426 obcokrajowców, wobec 194 w roku akademickim 1983/84, w tym liczna grupa profesorów uczelni zachodnich, którzy wygłosili odpowiednio 164 i 79 wykładów.

^e Brak ostatniej cyfry. Najprawdopodobniej chodzi o kontrolę z 14–30 XII 1984 r. (AIPN Lu, 0188/2, Protokół z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie, 31 V 1984 r., k. 24–47).

¹³ PZ – powszechne zagrożenie.

Ponadto w roku 1987/88 uczelnię odwiedziło 86 pracowników ambasad państw zachodnich w Polsce, wobec 43 w roku 1983/84. Statystycznie na 1 pracownika KUL przypada[ją] w roku akademickim 2 wyjazdy do k[rajów] k[apitalistycznych]. W roku akademickim 1987/88 odnotowano łącznie 925 wyjazdów, w tym 192 w celach naukowych. Tradycyjnym kierunkiem wyjazdów są Włochy, RFN, Francja, Wielka Brytania, USA i Belgia.

Pracownicy i studenci KUL uczestniczą w działalności opozycyjnej zarówno wewnątrz uczelni, jak i na zewnątrz. Od 1987 r. notuje się wzrost politycznej aktywizacji tego środowiska, przejawiający się m.in. w:

- powołaniu w 1987 r. Komisji Uczelnianej N[iezależnego] Z[rzeszenia] S[tudentów], a w dniu 4 III 1988 r. NSZZ „S[olidarność]” Pracowników KUL;

- organizowaniu na terenie KUL spotkań nielegalnych struktur, np. spotkanie w dniu 28 IV [19]88 r. aktywistów nielegalnych struktur „S[olidarności]” z zakładów pracy woj. lubelskiego, na które m.in. zaproszono: [Janusza] Onyszkiewicza, [Bronisława] Geremka, [Zbigniewa] Bujaka i prof. [Jacka] Woźniakowskiego^f z Krakowa – działania Wydziału IV uniemożliwiły ich uczestnictwo. Celem tego spotkania było wypracowanie form pomocy i wsparcia trwającej w tym czasie akcji strajkowej w Nowej Hucie i Hucie „Stalowa Wola”;

- zapraszanie z odczytami na różnego rodzaju imprezy naukowe osób znanych z działalności opozycyjnej w kraju, np. ^fGeremek, prof. [Władysław] Findeisen, Jacek Kuroń^f i inni;

- próbie zakłócenia przez studentów KUL pochodu 1-Majowego w 1988 r. oraz zorganizowaniu nielegalnego wiecu na placu Litewskim w dniu 3 maja – atrymano 122 osoby, w tym 46 z KUL;

- w dniu 11 XI 1988 r. środowisko KUL wespół z działaczami opozycji z Lublina zorganizowali nielegalną manifestację, wykorzystując transparenty i plakaty: K[onfederacji] P[olski] N[iepodległej], N[iezależnego] Z[rzeszenia] S[tudentów] i „S[olidarności]”;

- wzywaniu do bojkotu wyborów do rad narodowych, m.in. poprzez kierowanie apeli do R[adia] W[olna] E[uropa];

- szczególna aktywność przypada na okresy niepokoju w kraju, np. akcje strajkowe – plakaty, transparenty, wydawanie oświadczeń i biuletynów informacyjnych, organizowanie nabożeństw solidarnościowych itp.

Poza KUL-em liczna grupa działaczy i członków struktur opozycyjnych skupiona jest w duszpasterstwach stanowo-zawodowych, z których na uwagę zasługują:

- Duszpasterstwo Ludzi Pracy z ośrodkami w Lublinie, Świdniku i Puławach. Podjęto próby tworzenia DLP przy 3 innych kościołach. Aktualnie skupia ok. 200 osób. Działalność przejawia się głównie w organizacji nabożeństw intencjonalnych (8 w [19]88 r.) i spotkań (44 w 1988 r.), połączonych z wykładami osób znanych z działalności opozycyjnej;

- Duszpasterstwo Kolejarzy z ośrodkiem w Lublinie. Na comiesięcznych spotkaniach prelekcje głośzą naukowcy z uczelni lubelskich, głównie z KUL, np.

^{f-f} Podkreślone odręcznie.

prof. R[yszard] Bender¹⁴, dr [Stanisław] Olczak¹⁵ oraz Z[ygmunt] Łupina¹⁶ z L[iceum] O[gólnokształcącego], znany działacz „S[solidarności]”;

– Duszpasterstwo Akademickie z głównym ośrodkiem na KUL, skupiające ok. 450 osób. Formą działalności są m.in. cotygodniowe spotkania, prelekcje, wykłady i pielgrzymki;

– Duszpasterstwo Rolników, skupione w 5 ośrodkach – w jego ramach organizowane są m.in. zamknięte rekolekcje, wykłady na tematy społeczno-ekonomiczne z udziałem naukowców P[olskiej] A[kademii] N[auk], I[nstytutu] U[prawy] N[awożenia] i G[leboznawstwa] w Puławach i KUL, pielgrzymki, dożynki.

Na podkreślenie zasługuje systematycznie malejąca ilość księży głoszących wrogie kazania i ilość tego typu kazań, z 212 w 1983 r. do 74 w 1987 r. i 65 w 1988 roku.

W porównaniu do roku 1987, w 1988 roku stopień zagrożenia województwa działalnością środowisk ochraniających przez pion IV uległ zmniejszeniu. Było to wynikiem głównie działań operacyjnych i administracyjnych, inspirowanych przez Wydział IV. W 1988 r. przedstawiciele wojewódzkich władz polityczno-administracyjnych przeprowadzili 37 rozmów z biskupami, pracownikami kurii i KUL, a 520 rozmów z księżmi przeprowadzili pracownicy władz szczebla miejsko-gminnego oraz Wydziału ds. Wyznań U[rzędu] W[ojewódzkiego]. Kierownictwo WUSW przeprowadziło 11 rozmów, a pracownicy pionu IV 393 rozmowy operacyjne.

5. Stopień rozpoznania sytuacji w ochraniających obiektach, środowiskach i zagadnieniach

Według stanu na dzień 31 XII 1983 r. Wydział prowadził ogółem 31 spraw obiektowych, w tym 9 na zagadnienie wyznaniowe i 22 na kompleks rolno-spożywczy. W dniu 1 I 1988 r. posiadał zarejestrowanych 32 SO¹⁷. W 1988 r. założono 1, a zakończono 2 SO prowadzone na koronację obrazu M[atki] B[oskiej] Katedralnej oraz na wizytę J[ana] P[awła] II w Lublinie, 15 spraw przekazano do RUSW w Lublinie, w związku z czym stan na dzień 31 XII 1988 wynosił 16 SO i jest aktualny na dzień kontroli.

Podstawą założenia SO były wytyczne Departamentu IV MSW.

Kontroli poddano 6 SO, prowadzonych na najważniejsze z punktu operacyjnego obiekty i zagadnienia. We wszystkich skontrolowanych sprawach znajdują

¹⁴ Ryszard Bender – ur. 16 II 1932 r. w Łomży, historyk, emerytowany prof. KUL. 1976–1980 i 1985–1989 poseł na Sejm PRL. 1991–1993 senator RP. Prezes Klubu Inteligencji Katolickiej w Lublinie. Obecnie szef klubu radnych Ligi Polskich Rodzin w sejmiku województwa lubelskiego.

¹⁵ Stanisław Olczak – prof. KUL, obecnie pracownik Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce i Międzywydziałowego Zakładu Historii Kultury w Średniowieczu KUL.

¹⁶ Zygmunt Łupina – ur. 2 V 1929 r. w Obroczy (pow. zamojski), historyk. Nauczyciel w II Liceum Ogólnokształcącym w Lublinie. Przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w II LO w Lublinie, członek Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego, przewodniczący Regionalnej Komisji Koordynacyjnej Nauczycieli i Wychowawców NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego, wiceprzewodniczący Rady Wszechnicy Związkowej w Lublinie. 1981 r. członek komisji programowej I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”. W stanie wojennym internowany (13 XII 1981 – 15 IX 1982 r.). Obecnie na emeryturze.

¹⁷ SO – sprawa obiektowa.

się aktualne charakterystyki oraz zatwierdzone przez właściwych przełożonych plany przedsięwzięć operacyjnych. W planach wyeksponowano cel prowadzenia, sposoby i metody realizacji. W sprawach prowadzonych na duszpasterstwo rolników krypt. „**Rolnicy**”¹⁸, nr rej. 33632 oraz na duszpasterstwo akademickie krypt. „**Barak**”¹⁹, nr rej. 1331, plany przedsięwzięć operacyjnych zostały opracowane wspólnie z Wydziałami VI i III – zawierają one zadania dla obu współpracujących po zagadnieniu wydziałów, a w przypadku SO „**Rolnicy**” także dla pionów IV i VI w RUSW. Realizacja planów w 5 SO jest pełna, a w 1 częściowa uzasadniona sytuacją operacyjną. W SO krypt. „**Ciemnogród**”²⁰, nr rej. 2005, prowadzonej na KUL odnotowano merytoryczny nadzór ze strony Dep[artamentu] IV MSW i z[astęp]cy szefa WUSW ds. SB, a we wszystkich merytoryczny nadzór kierownictwa Wydziału i kierowników sekcji.

Dzięki dobrej współpracy z ww. jednostkami oraz własnej pracy operacyjnej osiągnięto bardzo dobre rozpoznanie zagrożeń w obiektach i środowiskach, co pozwalała na aktywną ich likwidację lub przeciwdziałanie. Zgromadzona w sprawach wiedza pochodzi głównie od własnych osobowych źródeł informacji, współdziałających komórek oraz z techniki operacyjnej, jak: PT²¹ (4), PP²² (1), „W”²³ (6), „B”²⁴ (4). Ważną rolę odgrywa szczegółowa, aktualizowana analiza sytuacji operacyjnej. We wszystkich skontrolowanych SO stosowane są działania oficjalne, jak wystąpienia np. do władz KUL, WSD i Kurii, rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze, informowanie władz administracyjno-politycznych, które w oparciu o materiały Wydziału IV podejmują stosowne działania itp.

Nasylenie obiektów siecią TW w zasadzie zabezpiecza potrzeby operacyjne, od 5 w WSD do 50 w KUL. Jako niewystarczającą ocenia się ilość TW spośród studentów KUL i alumnów WSD.

¹⁸ Sprawa obiektowa o kryptonimie „**Rolnicy**” została zarejestrowana 6 XI 1985 r. przez Wydział IV WUSW w Lublinie. Dotyczyła działalności Kościoła katolickiego w środowisku wiejskim w ramach duszpasterstwa rolników indywidualnych. Sprawę wyrejestrowano 15 XI 1989 r. Jej akta zostały zniszczone 10 I 1990 r., protokół brakowania nr 031/90 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

¹⁹ Sprawa obiektowa o kryptonimie „**Barak**” została zarejestrowana 26 IV 1972 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie. Dotyczyła „działalności klerikalnej i antypaństwowej KUL-u wśród młodzieży”; w praktyce funkcjonariusze objęli rozpracowaniem duszpasterstwo akademickie przy KUL, duszpasterzy oraz uczestników spotkań. 14 XI 1989 r. sprawę zdjęto z ewidencji. 10 I 1990 r. zniszczono trzy tomy dokumentów (protokół brakowania akt nr 031/90). W zasobie IPN znajduje się część akt sprawy (AIPN Lu, 018/173, Akta sprawy obiektowej krypt. „**Barak**”).

²⁰ Sprawa obiektowa o kryptonimie „**Ciemnogród**” została zarejestrowana 27 IX 1962 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie. Do 1989 r. zarejestrowano w jej ramach przynajmniej kilkadziesiąt osób. 10 I 1990 r. zniszczono część dokumentów sprawy, protokół brakowania akt nr 031/90. W zasobie IPN znajduje się część akt – o sygnaturze AIPN Lu, 08/267 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

²¹ PT – podsłuch telefoniczny.

²² PP – podsłuch pokojowy.

²³ „W” – dokumenty pochodzące z kontroli korespondencji i przesyłek pocztowych, prowadzonej przez Wydział „W” WUSW.

²⁴ „B” – informacje gromadzone na podstawie obserwacji osób będących obiektem zainteresowania funkcjonariuszy SB, realizowanej przez Wydział „B” WUSW.

6. Stan pracy w sprawach ewidencji operacyjnej i uzyskane efekty

Według stanu na dzień 31 XII 1983 r. na zagadnienia wyznaniowe Wydział prowadził 31 spraw ewidencji operacyjnej, w tym 7 SOR²⁵, 7 SOS²⁶, 17 KE²⁷. W dniu 1 I 1988 r. Wydział prowadził 3 SOR, 7 SOS i 9 KE, razem 19 spraw. W 1988 r. przekazano do RUSW w Lublinie 2 SOS, założono 1 SOR oraz zakończono 5 KE. W 2 przypadkach powodem zakończenia KE było zaniechanie wrogiej działalności. Stan na dzień 31 X 1988 r. wynosił 13 spraw, w tym 4 SOR, 5 SOS i 4 KE. W I kwartale br. zakończono (zaniechanie wrogiej działalności) 1 SOR, i 1 SOS (choroba figuranta) oraz przekazano do RUSW 1 SOR i 1 SOS. Stan na dzień 31 III 1989 r. wynosił 9 spraw, w tym 2 SOR, 3 SOS i 4 KE.

Kontroli poddano 2 SOR (100%), 2 SOS (66%) i 2 KE (50%), stwierdzając:
– SOR krypt. „Unia”²⁸, nr rej. 37679 (na K[omisję] Z[akładową] NSZZ „Solidarność” Pracowników KUL) i krypt. „Aktywni”²⁹, nr rej. 36002 (na NZS KUL) oraz kwestionariusze ewid.: krypt. „Inspiratorka”³⁰, nr rej. 27904 i „Żebrak”³¹, nr rej. 12931 założono na podstawie informacji od TW, a sprawy operacyjnego sprawdzenia krypt.: „Rzecznik”³², nr rej. 36068 i „Działacz”³³, nr rej.

²⁵ SOR – sprawa operacyjnego rozpracowania.

²⁶ SOS – sprawa operacyjnego sprawdzenia.

²⁷ KE – kwestionariusz ewidencyjny.

²⁸ Sprawa operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Unia” została zarejestrowana przez Wydział IV WUSW w Lublinie 25 X 1988 r. Objęła działalność Wojciecha Chudego, Krzysztofa Gębury, Anny Truskolaskiej i Grzegorza Wołczyka w ramach jawnej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” pracowników KUL. 4 VII 1989 r. została zdjęta z ewidencji. Akta sprawy zniszczono 20 X 1989 r., protokół brakowania nr 127/89 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

²⁹ Sprawa operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Aktywni” została zarejestrowana przez Wydział IV WUSW w Lublinie 9 IV 1987 r., a zdjęta z ewidencji 29 IX 1989 r. Akta sprawy zniszczono 26 I 1990 r., protokół brakowania nr 028/90 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

³⁰ Kwestionariusz ewidencyjny o kryptonimie „Inspiratorka” został zarejestrowany 25 V 1982 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie. Dotyczył Marii Deptuły-Jabłońskiej, pracownika naukowego KUL, działającej w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego. Kwestionariusz został zdjęty z ewidencji 19 VI 1989 r., a 20 X 1989 r. dwa tomy akt zniszczono, protokół brakowania nr 127/89 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

³¹ Kwestionariuszem ewidencyjnym o kryptonimie „Żebrak”, zarejestrowanym w sierpniu 1968 r., objęty był Łukasz Czuma, pracownik naukowy KUL, członek organizacji niepodległościowej Ruch. Wcześniej jego aktywność była kontrolowana w ramach sprawy obiektowej „Ciemnogród”. Okresowo kwestionariusz ewidencyjny przekwalifikowano na sprawę operacyjną. W zasobie IPN znajdują się akta sprawy – o sygnaturze AIPN Lu 0218/69 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

³² Sprawa operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Rzecznik” została zarejestrowana 4 V 1987 r. przez Wydział IV WUSW w Lublinie, 12 VII 1989 r. zdjęto ją z ewidencji i przekazano do archiwum. Dotyczyła lubelskiego dziennikarza Alojzego Leszka Gzelli, który już wcześniej, w 1979 r., objęty był zainteresowaniem Wydziału III KW MO w Lublinie w ramach sprawy operacyjnego sprawdzenia „Redaktor” w związku z „propagowaniem wrogich poglądów [przeciw]ko PZPR”. Akta spraw i mikrofilm wybrakowano 20 X 1989 r., protokół brakowania akt nr 127/89 (na podstawie danych ewidencyjnych w zasobie OBUiAD IPN w Lublinie).

³³ Sprawa operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Działacz” została zarejestrowana 15 I 1988 r. Objęto nią Adama Stanowskiego. Wcześniej, od 12 II 1982 r., Stanowskiemu założono kwestionariusz ewidencyjny w związku z prowadzeniem „szkodliwej dla PRL działalności zarówno przed 1981 XII 13, jak i po”. Sprawa „Działacz” została zdjęta z ewidencji 3 VII 1989 r. W zasobie IPN brak akt.

27384 – na polecenie z[astęp]cy szefa WUSW ds. SB. Wszystkie prowadzone przez Wydział SOS i KE zostały założone na osoby;

- plany w SOS krypt. „Działacz” i „Rzecznik” oraz w KE krypt. „Żebrak” są nadmiernie rozbudowane w stosunku do kategorii i działalności figurantów, stąd są tylko częściowo realizowane, w pozostałych sprawach plany są realne, kompletne i w pełni realizowane;

- we wszystkich sprawach stosowana jest analiza i środki techniki operacyjnej. Ponadto prowadzone jest aktywne rozpoznanie przy pomocy osobowych źródeł informacji. Poza SOS krypt. „Rzecznik” stosowane są wielowariantowe działania oficjalne, jak wystąpienie szefa WUSW do władz zwierzchnich figurantów, np. do rektorów KUL i WSD oraz kurii, rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze funkcjonariuszy Wydziału, inspirowane przez Wydział bardzo skuteczne działania oficjalne, prowadzone przez władze administracyjno-polityczne województwa, m.in. w formie wystąpień i licznych rozmów;

- z uwagi na długotrwałość prowadzenia spraw i znikome zagrożenie brak uzasadnienia na kontynuację prowadzenia spraw operacyjnego sprawdzenia krypt.: „Rzecznik”, nr rej. 36068 i „Działacz”, nr rej. 27384. Rozważyć zasadność zmiany kategorii lub zaniechania;

- SOS krypt. „Działacz”, założona 30 XII 1987 r., prowadzona dotychczas pasywnie przez kpt. A[ntoniego] Sieradzkiego, bez realizacji planu oraz zaleceń kierownika sekcji i pokontrolnych Wydziału Inspekcji. W lutym br. prowadzenie sprawy przejął kpt. L[ech] Budka³⁴.

Również pasywnie prowadzony jest przez kpt. Budkę KE krypt. „Żebrak”;

- udział Wydziału Śledczego w prowadzonych sprawach ogranicza się do opiniowania wystąpień księży i prowadzenia analiz śledczych w sprawach, bez szerszego w aktualnej sytuacji społeczno-politycznej ich wykorzystania prawnego.

7. Stan pracy z osobowymi źródłami informacji

Według stanu na dzień 1 I 1988 r. Wydział posiadał 203 zarejestrowanych TW. W roku 1988 na zaplanowanych 29 pozyskań zrealizowano 18, 4 przejęto, 13 wyeliminowano i 34 przekazano do RUSW w Lublinie, w związku z czym stan na dzień 31 XII 1988 r. wynosił 178 TW³⁵. Na zaplanowanych 18 pozyskań w roku 1989, w I kwartale pozyskano 5, 2 wyeliminowano, a 5 przekazano. Stan na dzień 31 III 1989 r. wynosił 176 TW, uplasowanych w następujących obiektach i środowiskach:

³⁴ Lech Budka – ur. 1 I 1946 w Kozicach Dolnych (pow. świdnicki), kpr./kpt. (stopień etatowy mjr), pochodzenie robotnicze, bezwyznaniowiec, wykształcenie średnie, od 1979 r. wyższe. Członek PZPR. Od 16 XII 1972 r. inspektor operacyjny Referatu ds. SB KP MO w Lublinie. Od 1 VI 1975 r. młodszy inspektor Wydziału IV KW MO w Lublinie, od 1 III 1978 r. inspektor Wydziału IV. Od 1 XI 1989 r. starszy inspektor Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Lublinie. 31 VII 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN Lu, 028/2414, Akta osobowe Lecha Budki).

³⁵ Dla porównania – 31 XII 1983 r. Wydział IV miał 235 tajnych współpracowników, wśród nich siedemdziesięciu księży świeckich i zakonników oraz czterech duchownych innych wyznań. Oprócz tego funkcjonariusze mieli pięciu konsultantów i trzy kontakty operacyjne. W 1983 r. pozyskano 46 tajnych współpracowników (*ibidem*, 0188/2, Protokół z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie, 31 V 1984 r., k. 29).

– KUL – 50 (1983 r. – 39³⁶), w tym 4 członków senatu, 19 pracowników naukowych, z których 4 jest jednocześnie wykładowcami w WSD, 9 pracowników administracji, 6 studentów, 8 posiadających dotarcie,

- WSD – 5 (1983 r. – 5), w tym 1 alumn i 4 ww. wykładowców KUL³⁷,
- kler diecezjalny – 44, w tym 8 dziekanów i wicedziekanów, 21 administratorów parafii i 15 wikariuszy,
- kler zakonny – 6 (1983 r. – 10),
- duszpasterstwa stanowo-zawodowe – 24³⁸,
- kościoły i wyznania nierzymskokatolickie – 20 (1983 r. – 15),
- środowiska katolików świeckich – 16 (1983 r. – 10).

Niewystarczające nasycenie agenturą występuje na odcinku alumnów WSD oraz studentów KUL.

Według stanu na dzień 31 III 1989 r. naczelnik posiadał na kontakcie 3 TW, zastępca 5, kierownicy sekcji: I (analityczna) – 3, II – 6, V – 9, a pracownicy od 1 – st. szer. J. Wójcik, przebywający aktualnie na studium podyplomowym, do 3 (dwóch funkcjonariuszy) i 14 – kpt. A[ntoni] Opaliński³⁹. Ponadto z siecią Wydziału IV współpracują:

- ppłk L[ucjan] Figiel⁴⁰ (4) – aktualnie naczelnik Wydziału III,
- mjr J[ózef] Sokołowski⁴¹ (7) – st. insp. Wydziału Inspekcji.

Z siecią pracuje łącznie 22 funkcjonariuszy Wydziału, co daje średnią 7,5 TW na jednego obsługującego. W okresie objętym kontrolą wyeliminowano 15 TW, w tym: 1 z powodu zgonu, 6 – odmowa współpracy, 3 – brak możliwości, 1 – po-

³⁶ Z zestawienia za 1983 r. wynika, że wśród 39 tajnych współpracowników było trzydziestu pracowników naukowych KUL, w tym jedenastu samodzielnych, oraz dziewięciu studentów (*ibidem*, k. 31).

³⁷ Pierwszy tajny współpracownik Wydziału IV spośród alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie został zwerbowany około 1967–1969 r. przez ppor. Hawryłę (*ibidem*, 028/2428, Opinia służbowa dotycząca Edwarda Hawryły, 11 II 1969 r., k. 63).

³⁸ W 1983 r. tylko w duszpasterstwach akademickich i w Ruchu Światło-Życie Wydział IV miał osiemnastu tajnych współpracowników (*ibidem*, 0188/2, Protokół z kontroli kompleksowej pracy Wydziału IV WUSW w Lublinie, 31 V 1984 r., k. 31).

³⁹ Antoni Opaliński – ur. 1 VII 1948 r. w Lublinie. Przyjęty do służby 1 IX 1976 r., funkcjonariusz Wydziału IV KW MO w Lublinie.

⁴⁰ Lucjan Figiel – ur. 3 XII 1943 r. w Milczanach (pow. sandomierski), kpr./ppłk, pochodzenie chłopskie, bezwyznaniowiec, wykształcenie wyższe. Członek ZMS, ZSP, ZSL, PZPR. Od 1 IV 1969 r. inspektor Wydziału IV KW MO w Lublinie, od 1 X 1973 r. kierownik grupy Wydziału IV, od 1 VI 1975 r. kierownik Sekcji I Wydziału IV, od 1 VI 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału IV. Od 1 IV 1985 r. naczelnik Wydziału III WUSW w Lublinie, od 1 XI 1989 r. naczelnik Wydziału Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa. 31 VII 1990 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 028/2423, Akta osobowe Lucjana Figla).

⁴¹ Józef Sokołowski – ur. 19 III 1943 r. w Białowoli (pow. zamojski), kpr./mjr, pochodzenie chłopskie, bezwyznaniowiec, wykształcenie średnie, od 1977 r. wyższe. Członek ZMS, PZPR. Od 1 IV 1970 r. oficer SB w Wydziale IV KW MO w Lublinie, od 1 VIII 1971 r. inspektor Wydziału IV, od 1 VIII 1976 r. kierownik sekcji I „A” Wydziału IV, od 16 XI 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału IV. Od 1 V 1985 r. kierownik sekcji II Wydziału IV – ukarany wyznaczeniem na niższe stanowisko służbowe za wyniesienie poza miejsce pracy i utratę dokumentu operacyjnego „Ocena pracy Wydziału IV WUSW – za rok 1983” z klauzulą „tajne specjalnego znaczenia”. Od 16 X 1988 r. starszy inspektor Inspektoratu Analityczno-Informacyjnego zastępcy szefa WUSW ds. SB w Lublinie, od 1 XI 1989 r. w dyspozycji szefa WUSW w Lublinie, od 1 II 1990 r. specjalista. 31 VII 1990 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 028/2460, Akta osobowe Józefa Sokołowskiego).

deszły wiek, 3 – wyjazd z Lublina i niewyrażenie zgody na przekazanie, 1 – wyjazd za granicę.

Kontroli poddano teczki personalne i pracy 52 TW, stwierdzając istnienie w zasadzie merytorycznego nadzoru na szczeblu naczelników i kierowników sekcji, których jednak uwagi i wnioski nie zawsze były realizowane. Dotyczy to głównie wymienionych w rozdziale dot[yzającym] sytuacji kadrowej kpt. kpt.: A[ntoni] Sieradzki, J[an] Ćwikła i M[arek] Wielgosz. Ich niski poziom pracy operacyjnej obniża ogólnie wysoką ocenę pracy całej jednostki. W toku kontroli stwierdzono m.in.:

1) generalne odejście od dążenia do uzyskiwania pisemnych informacji oraz od pobierania zobowiązań o współpracy – dot[yczy] to całej sieci księzowskiej oraz znacznej części TW świeckich, nawet pozyskanych na motywach materialnego zainteresowania,

2) pozyskanie doraźne bez uzupełnienia opracowania TW ps. „Tomasz”, nr rej. 7862,

3) niewłaściwe zadaniowanie, nieprzygotowywanie się do spotkań, niewykorzystywanie możliwości TW ps. „Kornel”, nr rej. 21464 i ps. „Spokojny”, nr rej. 24458 – obaj na kontakcie kpt. A[ntoniego] Sieradzkiego,

4) od śmierci ks. J[erzego] Popieluszki w dalszym ciągu problemem jest dążenie, głównie agentury księzowskiej, do zerwania kontaktu z SB – aktualnie dotyczy to 16 TW na 52 jednostki objęte kontrolą,

5) niska częstotliwość spotkań z 23 TW wynika z ich częstych wyjazdów za granicę lub poza m[iejsce] zamieszkania. Dotyczy to m.in. TW ww., dążących do zerwania współpracy. Nie znajduje uzasadnienia niska częstotliwość spotkań, przerwy we współpracy i granicznie niski poziom współpracy kpt. J[ana] Ćwikły z TW ps. „Polonez”, nr rej. 23122, ps. „Bogusław”, nr rej. 29211 i ps. „Cyryl”, nr rej. 33532,

6) we współpracy z 18 TW odnotowano przerwy, z reguły udokumentowane wyjazdami zagranicznymi lub niechęcią do współpracy,

7) pozyskania bez opracowania i uzupełnienia w toku współpracy TW TW: ps. „Rektor”, nr rej. 30543, ps. „Marek”, nr rej. 24971, ps. „Kalina”, nr rej. 27789, ps. „Krzysztof”, nr rej. 31426. Wszyscy na kontakcie kpt. M[arka] Wielgosza. Informacje od tych TW nie posiadają większej wartości. Spotkania bez przygotowania pomimo wielokrotnych uwag naczelnika i kierownika sekcji,

8) większość objętych kontrolą TW jest dobrze uplasowana i ma duże możliwości operacyjne. Uzyskane od nich informacje posiadają z reguły dużą wartość. Dotyczy to również dużej części TW o niskiej częstotliwości spotkań.

8. Kandydaci na TW

Dotychczasowe plany w zakresie pozyskań TW poza rokiem 1988 były wykonywane, a często nawet przekraczane. Na niewykonanie planu pozyskań w 1988 r. decydujący wpływ miało odejście 8 funkcjonariuszy do RUSW w Lublinie, którzy odchodząc przerejestrowali kandydatów.

Plan na rok 1989 przewiduje 18 pozyskań, przy czym w I kwartale pozyskano 5 TW. Aktualnie Wydział posiada zarejestrowanych 7 kandydatów. Liczba ta jest niższa od zaplanowanej ilości pozyskań, wykonanie planu rocznego jest jednak w pełni realne, bowiem w aktywnym zainteresowaniu pracowników

Wydziału pozostaje ponad 50 osób, w tym większość stanowią księża. Grupa ta stanowi bazę pozyskań.

Kontroli poddano 7 (100%) kandydatów. Typowanie celowe (wszyscy księża), czasokres opracowywania od 1986 r. Ze wszystkimi kandydatami nawiązano dialog operacyjny. Podstawowym mankamentem opracowywania jest ograniczanie się w zasadzie do rozmów, bez zbierania podstawowej wiedzy o kandydacie.

9. Stan, wykorzystanie oraz zabezpieczenie LK

Od dnia 1 I 1988 r. Wydział posiada na stanie 4 LK. Ilość ta nie zabezpiecza potrzeb Wydziału, w związku z czym na rok 1988 zaplanowano pozyskanie 2 LK, a na 1989 r. – 3. Z planowanych pozyskań dotychczas nie realizowano żadnego. Podstawową trudność stanowi wysokość żądanych przez właścicieli opłat, przekraczająca możliwości Wydziału. Dla zaspokojenia potrzeb lokalowych Wydziału trzeba pozyskać 4 LK.

Kontroli poddano dokumentację 4 LK, w których 4 funkcjonariuszy odbywa spotkania z 11 TW. Rozpatrywana jest możliwość wprowadzenia większej ilości TW do tych LK.

Dekonspiracja bądź nieprawidłowości w wykorzystaniu i eksploatacji LK nie stwierdzono.

10. Gospodarka funduszem operacyjnym

Na 1988 r. Wydział zaplanował wydatki z funduszu „O” na 2 700 000 zł, a 100 000 zł przekazał dla pionu IV RUSW w Lublinie.

Wydatkowano z poz[ycji]: 1 – 2 447 677 zł
2 – 47 754 zł
3 – 104 680 zł⁴².

Na 1989 r., po uwzględnieniu przekazania części TW do RUSW, zaplanowano wydatki na 3000 tys. zł. Kierownictwo WUSW przyznało 2650 tys. zł, z czego w I kwartale br. wydatkowano 528 321 zł.

Kontrolą objęto wynagrodzenie 52 TW oraz 4 LK, nie stwierdzając nieprawidłowości.

11. Współdziałanie z innymi komórkami organizacyjnymi WUSW i jednostkami resortu SW oraz instytucjami pozaresortowymi

Współpraca z wydziałami operacyjnymi SB WUSW jest zróżnicowana, od bardzo efektywnej z wydziałami V i VI do niewystarczającej z III i II. Pomimo opracowania wspólnego planu przedsięwzięć operacyjnych z Wydz[iałem] III po zagadnieniu duszpasterstwa akademickiego ogranicza się ona do zabezpieczenia

⁴² Punkt 1 obejmował wynagrodzenie tajnych współpracowników, 2 – zwrot kosztów operacyjnych, 3 – utrzymanie lokali kontaktowych. Pozostałe punkty funduszu „O” to: utrzymanie garaży i samochodów na etatach niejawnych, zakupy przedmiotów trwałego użytku, kaucje za lokale konspiracyjne i opłaty za urządzenia sanitarne w lokalach konspiracyjnych, fundusz reprezentacyjny, zaopatrzenie funkcjonariuszy na etatach niejawnych, ryczałty i ekwiwalenty wypłacane funkcjonariuszom (*ibidem*, 04/878, Sprawozdania z wydatków funduszu „O” dysponentów III stopnia SB za rok 1986).

fizycznego przez ten wydział pielgrzymek studenckich. Zaktywizowania wymaga współdziałanie z Wydziałem II, który posiada na KUL swoje źródło informacji, zabezpieczając głównie przyjazdy obcokrajowców i dyplomatów z k[rajów] k[apitalistycznych] do uczelni, bez inicjatywy w zakresie wzajemnego zadaniowania sieci i wymiany informacji.

W latach 1984–88 Wydział IV utrzymywał korzystne dla obu stron kontakty z pionem I. W działaniach na rzecz pionu I uczestniczyło m.in. 14 TW, przekazanych na łączność Dep[artamentu] I, Wydział m.in. przekazał materiały dot[yczące] 8 osób oraz 10 informacji naprowadzających, 7 informacji problemowych dot[yczących] kontaktów KUL z k[rajów] k[apitalistycznych], 18 opinii i charakterystyk, dokonał 30 ustaleń oraz 5-krotnie udzielił pomocy w zabezpieczeniu figurantów Dep[artamentu] I MSW. Pion I z kolei przekazał Wydziałowi szereg cennych informacji dot[yczących] obiektów i osób.

Współdziałanie z Wydziałem Śledczym jest systematyczne. Wyraża się ono głównie w wykonywaniu prawnych analiz spraw i wrogich wystąpień księży oraz w konsultacji zasadności i celowości kierowania spraw na drogę karną.

Dobrze układa się współpraca z pionami IV w RUSW, głównie nowo powstałym w Lublinie.

Z jednostek pionu MO tradycyjnie najlepiej układa się współpraca z pionem ruchu drogowego, głównie RUSW w Lublinie, przy zabezpieczaniu pielgrzymek i masowych imprez kościelnych.

Inne wydziały MO przekazują szereg informacji dot[yczących] zachowań księży, studentów KUL i alumnów WSD.

Z instytucji pozaresortowych na uwagę zasługuje współdziałanie z K[omitetem] W[ojewódzkim] PZPR, organami prokuratury, Wydziałem ds. Wyznań U[rzędu] W[ojewódzkiego] oraz wydziałami komunikacji UW i urzędami miejskimi.

W pełni wystarczające jest współdziałanie z wydziałami ościennych WUSW, wyrażające się głównie na wymianie informacji i bieżącym kontakcie telefonicznym.

Statystyczny obraz wymiany informacji w 1988 r. prezentuje poniższe zestawienie:

Jednostka	Ilość informacji przekazanych	Ilość informacji otrzymanych
Wydział II	13	10
Wydział III	28	13
Wydział V	8	15
Wydział VI	13	14
Inne SB WUSW Lublin	8	3
Pion MO WUSW	3	15
Pion MO RUSW	3	21
Pion SB RUSW	56	611
Inne WUSW	32	92
Departament IV	25	15
Instytucje pozaresortowe	21	74
Razem:	210	883

12. Nadzór i pomoc położonych nad pracą operacyjną

Nadzór ze strony Dep[artamentu] IV MSW nad pracą Wydziału przejawia się głównie w bieżącym ukierunkowaniu drogą przekazywania wytycznych kierownictwa resortu, analiz problemowych o zasięgu ogólnokrajowym itp., w bieżącym nadzorze sprawowanym przez wyznaczonego pracownika Wydz[iału] II Dep[artamentu] IV oraz poszczególnych wydziałów Departamentu nad odpowiednikami.

Merytoryczny, bieżący nadzór sprawuje z[astęp]ca szefa WUSW ds. SB. Wyraża się on m.in. w bieżącym ukierunkowaniu pracy, kontroli ważniejszych spraw ewidencji operacyjnej, w tym stopnia realizacji okresowych planów pracy, zapoznawaniu się z ważniejszymi informacjami uzyskiwanymi od TW oraz kontroli wybranych teczek personalnych i TW. W okresie objętym kontrolą szef WUSW odbył 5 spotkań kontrolnych z TW, a jego z[astęp]ca ds. SB 2.

Również merytoryczny nadzór sprawują naczelnicy Wydziału i kierownicy sekcji, jest na przykład zasadą sporządzanie przez kierowników sekcji pisemnych ocen współpracy z TW, wykazywanie niedociągnięć, wpisywanie zaleceń ukierunkowujących współpracę itp. Odnotowano sporadyczne przypadki braku kontroli przez kierowników sekcji realizacji wydanych zaleceń. W okresie objętym kontrolą naczelnik uczestniczył w 8 spotkaniach kontrolnych, z[astęp]ca naczelnika w 6 i kierownicy sekcji w 11. Dotyczą one głównie przypadków zakłóceń we współpracy. Na tym szczeblu przykładą się dużą wagę do planowania przedsięwzięć operacyjnych i kontroli ich wykonawstwa.

W ramach nadzoru nad pracą grup IV w RUSW pracownicy przeprowadzili po 1 kontroli całokształtu pracy w 1988 r. i I kwartale br. we wszystkich RUSW (poza Lublinem), łącznie 16 kontroli. Ustalenia udokumentowano w formie notatek służbowych. Na wszystkich notatkach stwierdzono uwagi z[astęp]cy szefa WUSW ds. SB płk. A[ntoniego] Kowalskiego⁴³. Poza bieżącym ukierunkowaniem pracy odpowiedników kontrole stanowią podstawowe i bardzo skuteczne narzędzie nadzoru.

W okresie objętym kontrolą Wydział Inspekcji przeprowadził kontrolę pozyskań TW na podstawie materiałów obciążających przez wydziały SB WUSW w latach 1987/88, sporządzając łączny protokół z dnia 1 III 1989 r.

Do pozyskań Wydziału IV uwag nie wniesiono.

13. Stan zabezpieczenia tajemnicy państwowej i służbowej

W toku kontroli dokumentacji operacyjnej Wydziału nie stwierdzono faktów naruszeń przepisów w zakresie przestrzegania tajemnicy państwowej i służbowej.

⁴³ Antoni Kowalski – ur. 8 VI 1940 r. w Dąbrowicy (pow. kraśnicki), plut./płk, pochodzenie robotnicze, bezwyznaniowiec, wykształcenie średnie, w trakcie służby osiągnął wyższe. Członek PZPR. Od 1 III 1963 r. oficer operacyjny Referatu SB KP MO w Bychawie. 18 IX – 7 XII 1968 r., 16 VIII – 14 IX 1971 r., 18 IX – 24 X 1973 r. czasowo I zastępca komendanta powiatowego MO ds. SB w Bychawie. Od 1 X 1973 r. kierownik grupy Wydziału II KW MO w Lublinie, od 31 XII 1975 r. kierownik sekcji Wydziału II, od 16 X 1977 r. zastępca naczelnika Wydziału Paszportów, od 1 IX 1981 r. naczelnik Wydziału „C”. Od 16 I 1983 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Lublinie, od 23 VII 1987 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Lublinie. 15 IV 1990 r. zwolniony ze służby (*ibidem*, 0357/1672, Akta osobowe Antoniego Kowalskiego).

14. Zaspokajanie potrzeb socjalno-bytowych i techniczno-materiałowych:

- istnieje pełne pokrycie potrzeb mieszkaniowych, zarówno ilościowe, jak i jakościowe,
- bardzo dobre warunki szpitalne, natomiast w lecznictwie otwartym odnotowano utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów,
- brak urozmaicenia posiłków w miejscowym kasynie (stołówce),
- nierytmiczne, niepełne zaopatrzenie w materiały biurowe, jak papier i kalka maszynowa, koperty, taśma klejąca,
- ok. 50% pokrycie zapotrzebowania na wczasy w skali roku, przy znacznych trudnościach w okresie letnim,
- 50% pokrycie na kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży w okresie zimowym i 100% w okresie letnim.

15. Uwagi i wnioski

Skład osobowy Wydziału i jego aktualne kierownictwo, poza 3 pracownikami obniżającymi ogólną ocenę pracy jednostki, gwarantuje właściwą, aktywną realizację zakresowych zadań. W okresie od poprzedniej kontroli kompleksowej, podczas której oceniono pracę Wydziału b[ardzo] wysoko, Wydział – pomimo wakatów – umocnił się agenturalnie (ilościowo i jakościowo) w obiektach i środowiskach, np. w KUL z 39 TW w 1983 r. do 50. W wyniku ofensywnej działalności operacyjnej i oficjalnej osiągnięto wysoki stan wiedzy o operacyjnie ochronianych obiektach i środowiskach oraz zmniejszono stan zagrożenia w nich. Pomimo jednak osiągniętych postępów Wydział nie ustrzegł się pewnych niedociągnięć.

Celem ich eliminacji oraz z myślą o podniesieniu pracy operacyjnej jeszcze na wyższy poziom zespół kontrolny wnioskuje:

1. Zaktywizować działania na rzecz zwiększenia ilości sieci manewrowej, m.in. drogą stopniowego zwiększenia zadań i uaktywniania współpracy z TW mającymi naturalne, a niewykorzystane dotychczas możliwości operacyjne.

2. Zaktywizować działania na odcinku pozyskań TW spośród studentów KUL i alumnów WSD.

3. Pozyskania osobowych źródeł informacji realizować po przeprowadzeniu niezbędnych ustaleń i zebraniu dostatecznej wiedzy o postawie moralnej, społeczno-politycznej, stosunku do resortu i możliwości operacyjnych. Fakt pozyskania w zasadzie powinien być udokumentowany pisemnym zobowiązaniem do współpracy.

4. Dążyć do uzyskiwania pisemnych informacji od TW.

5. Działalność figurantów spraw operacyjnego sprawdzenia krypt. „Rzecznik”, nr rej. 36068 i krypt. „Działacz”, nr rej. 27384 jest już dostatecznie rozpoznana i udokumentowana. Rozważyć zasadność kontynuowania ich inwigilacji w ramach dotychczasowych kategorii spraw.

6. Uaktywnić współdziałanie z Wydziałem III na odcinku duszpasterstw stanowo-zawodowych, głównie akademickich, oraz z Wydziałem II, posiadającym agenturę na KUL.

7. W związku z rażąco niskim poziomem pracy operacyjnej kpt. A[ntoniego] Sieradzkiego, kpt. J[ana] Ćwikły i kpt. M[arka] Wielgosza[§] podjąć skuteczne działania na rzecz zaktywizowania przez nich pracy.

[§] *Dopisano odręcznie Budki.*

8. Za całokształt pracy operacyjnej zespół kontrolny proponuje wyróżnić:

- kpt. A[ntoniego] Opalińskiego – st. insp. Sekcji III,
- kpt. J[acka] Nóżkę⁴⁴ – st. insp. Sekcji II,
- ppor. T[adeusza] Kucharzyka⁴⁵ – inspektora Sekcji V^h.

Wyniki kontroli omówiono z naczelnikiem Wydziału oraz poinformowano go o przysługujących mu uprawnieniach określonych w ust. 5 i 6 § 21 instrukcji do zarządzenia ministra s[praw] w[ewnętrznych] nr 094/83 z dnia 16 XII 1983 r.

Protokół sporządzono w 2 jednobrzmiących egzemplarzach, z przeznaczeniem jak w rozdzielniku. Egz. nr 1 zawiera załączniki.

Kontrolowany

naczelnik Wydz[iału] IV
WUSW w Lublinieⁱ
ppłk. E[dward] Hawryłoⁱ

Kontrolujący

ppłk P[aweł] Kuprjanowiczⁱ
kpt. J[an] Sojaⁱ

Wyk[onano] w 2 egz.:

Egz. nr 1 – GIMSW

Egz. nr 2 – nacz[elnik] Wydz[iału] IV WUSW w Lublinie

Opr[acował]: P.K. Druk: H.M.

Nr dz.masz. 00321/89

^h *Obok odręcznie dopisano* Nie siedli na laurach. Nieźle Wojciechowski, Przybylski.

ⁱ *Poniżej nieczytelny podpis.*

^j *Poniżej odręcznie dopisano* Uwag nie wnoszę.

⁴⁴ Jacek Nóżka – ur. 6 XI 1949 r. w Lublinie. Przyjęty do służby 16 XII 1979 r., funkcjonariusz Wydziału IV KW MO w Lublinie.

⁴⁵ Tadeusz Kucharzyk – ur. 29 V 1947 r. w Turze (k. Gdańska), okres służby: 1 VI 1969 – 31 VII 1990 r. Od 1 X 1982 r. w Wydziale IV KW MO w Lublinie.

[k]

Harmonogram
działań Wydziału IV WUSW w m[iejscu] po kontroli GIM

Lp.	Treść uwag i wniosków	Realizacja	Termin	Uwagi
1.	Uwagi i wnioski związane z prawidłowym opracowaniem kandydatów na TW, pozyskaniem, pracą z osobowymi źródłami informacji, konspiracji spotkań, wiązania ze służbą, a także przygotowywania się do spotkań oraz wszelkie inne uwagi, zawarte w protokołach, szczegółowo omówiono z całym kolektywem Wydziału. Uwypuklono drastycznie niski poziom i zaniedbania w pracy operacyjnej kpt. kpt. A[ntoniego] Sieradzkiego, J[ana] Ćwikły, M[arka] Wielgosza, I[echa] Budki, apelując jednocześnie, by w przyszłości tego rodzaju niedociągnięcia nie miały miejsca.	wszyscy pracownicy pod nadzorem kierowników sekcji	Uzupełnienie braków do 31 V 1989 r. oraz prawidłowa dalsza realizacja na bieżąco	Za terminową realizację uwag i wniosków odpowiedzialni są kierownicy sekcji
2.	SOS „Rzecznik” – przekwalifikowanie sprawy na kwestionariusz.	kpt. M[arek] Wielgosz	31 V [19]89 r.	
3.	SOS „Działacz” – w przypadku wybrania figuranta sprawy na senatora materiały włączyć do sprawy obiektowej, w innym przypadku przekwalifikować na kwestionariusz.	kpt. I[ech] Budka	20 VI [19]89 r.	
4.	LK: „Astoria” – niedociągnięcia natury technicznej „Wisła” „Trojka”	kpt. J[an] Ćwikła, kpt. M[arek] Wielgosz, por. T[adeusz] Bidacha ⁴⁶	uzupełnić 31 V [19]89 r. ⁴⁷	

Wyk[onano] w 2 egz.:

Egz. nr 1 – kierownictwo służbowe

Egz. nr 2 – aa Wydz[iał] IV w m[iejscu]

^k Pieczętka podłużna Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Lublinie 11. L.dz. W-0670/89, numer wpisano odręcznie. Obok pieczętka podłużna i podpis zastępcy szefa WUSW ds. SB w Lublinie ppłk. Antoniego Kowalskiego.

¹ Wokół wyrazu obwódka, obok odręczny dopisek Nadzór nad pracą wym[ienionych] sprawować będzie n[aczelnik] i z[astępca] n[aczelnika] Wydz[iału], nieczytelny podpis.

⁴⁶ Tadeusz Bidacha – ur. 2 IV 1958 r. Okres służby: 1 IX 1982 – 31 VIII 1989 r.

⁴⁷ Wnioski z kontroli przeprowadzonej w kwietniu 1989 r. były tematem spotkania pracowników Wydziału IV WUSW w Lublinie 2 maja. Jak wynika z pisma naczelnika Wydziału ppłk. Edwarda Hawryły, wnioski te zostały zrealizowane, m.in. zamknięto sprawę „Działacz” i „Rzecznik”. W lipcu 1989 r. Hawryły w piśmie do szefa WUSW w Lublinie zapewniał o wzmoczeniu nadzoru kierownictwa poszczególnych sekcji nad podległymi im pracownikami Wydziału, nad usuwaniem wytkniętych im niedociągnięć i pracą bieżącą (AIPN Lu, 0188/2, Pismo naczelnika Wydziału IV WUSW w Lublinie ppłk. Edwarda Hawryły do szefa WUSW w Lublinie płk. Aleksandra Chochorowskiego, lipiec 1989 r., k. 23).

Małgorzata Choma-Jusińska

Opr[acował]: T.B. Druk: H.M.
Nr dz.masz. 0^m379^m/89ⁿ

Źródło: AIPN Lu, Materiały administracyjne Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Lublinie, k. 1–21.

^{m-m}Wpisano odręcznie.

ⁿ Poniżej tabeli podłużna pieczętka Naczelnik Wydziału IV WUSW w Lublinie ppłk Edward Hawryło oraz nieczytelny podpis.